

HADISKO-PEDAGOŠKE SMJERNICE U POUČAVANJU DJECE NAMAZU

Esmir M. HALILOVIĆ

UDK 28-455:37.018.1

DOI: <http://dx.doi.org/10.26340/muallim.v20i79.1734>

SAŽETAK: Namaz je stub i osnova islama. Namaz je jedna od osnovnih komponenti islamskog identiteta vjernika. Teško je i zamisliti istinske muslimane bez ove veze sa Uzvišenim Stvoriteljem koja je i vrhunski oblik kontemplacije i meditacije. Jedan od najvećih izazova roditelja ali i ostalih odgajatelja jeste kako djecu poučiti namazu. Još važnije pitanje od toga jeste kako doprinijeti tome da djeca zavole namaz i ostale islamske dužnosti? Kako postići nagradu “trajne sadake” u vidu *dobro odgojenog djeteta* sa kojim će se roditelji ponositi na oba svijeta u promijenjenom svijetu potrošačkog i materijalističkog društva?

U radu se kratko analiziraju smjernice koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ostavio u ovome pogledu, te se pojašnjavaju određene nejasnoće u tumačenju hadisa koji govore o periodu poučavanja djece namazu. Analiziraju se predaje koje govore o konkretnom pitanju te se pokušavaju razaznati savremene pedagoške smjernice za odgajatelje pogotovo u ovom pogledu a u duhu kur’ansko-sunnetskih poruka i učenja.

Ključne riječi: hadis, djeca, namaz, odgoj, roditelji.

Uvod

Odgajanje djece je jedna od osnovnih zadaća porodice, cijelog društva pa čak štaviše i cijele ljudske zajednice. Dobar odgoj iz islamske perspektive jeste onaj koji osposobi djecu za njihov uspjeh na oba svijeta. Ovo je nezamislivo bez razvijanja djetetovog bogatog duhovnog života. Jedna od osnovnih metoda odgoja u razvoju duhovne i psiho-fizičke sfere djeteta a koju je implementirao i pojasnio Allahov Poslanik, s.a.v.s., jeste *ustavljavanje pozitivnih navika* kod odgajanja i to u ranom dobu djetetovog života. Sve pozitivne navike – a pogotovo one koje se tiču ustrajnosti u ibadetima, daleko lakše se usvajaju u djetinjstvu nego kasnije!

Cilj cijelog odgojnog procesa jeste oplemenjivanje djeteta u skladu sa njegovim/njenim mogućnostima i to koliko je to više moguće. (Ali, 2008) Na ovakav način djeca se pripremaju za život na ovome ali i budućem svijetu. Iako nije još šerijatski punoljetno – a samim tim ni zaduženo obaveznošću izvršavanja islamskih naredbi, period djetinjstva se smatra idealnim za usvajanje svih pozitivnim svojstava, formiranje zdrave jedinke, korisnog člana društva. Poučavanje djeteta namazu jeste jedna od glavnih islamskih dužnosti kako za roditelje i odgajatelje tako i za djecu. Nagrada za ovaj posao jeste ogromna i za roditelje i za djecu/omladinu. U vjerodostojnom hadisu stoji:

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ – وفيه : وَشَابُّ نَشَأً فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ ...

“Sedam osoba će biti u hladu Sudnjeg dana kada drugog hlada neće biti – (...) i mlada osoba koja je odrasla u pokornosti Uzvišenom Allahu”¹

Učenjaci hadisa su saglasni da se u ovom slučaju radi o djetetu koje je odraslo i odgojilo se u duhu ibadeta Uzvišenom Allahu, i to od svoga djetinjstva pa sve do šerijatskog punoljetstva i kasnije! Dakle, hadis ukazuje na važnost odgajanja djece

¹ Hadis bilježe Buhari i Muslim.

u duhu ibadeta Uzvišenom Allahu kako bi prihvatila i zavoljela svoju istinsku prirodu i suštinu vjerničkog odnosa spram Stvoritelja.

Također, odgajanje djeteta u krugu porodice je osnova za kasnije "cjeloživotno učenje" koje je prepoznato kao cilj i težnja ne samo prvog islamskog imperativa "Iqra'a!" nego i cjelokupne savremene pedagoške misli!

Dobro poznata izreka kaže da je učenje proces koji traje od "kolijevke do groba". I upravo, cilj islamskog pristupa jeste iskorištavanje perioda "kolijevke" i onoga što dolazi nakon nje, kako bi se postigle dugotrajne koristi u kasnijem odgoju i obrazovanju, postigli osnovni ciljevi odgoja i obrazovanja u čijem je središtu upravo dijete. Na ovaj način se u djetetu razvijaju – na holistički način, sve dječije potrebe: duhovne, emocionalne, kognitivne, socijalne, psiho-fizičke. Svi teoretičari odgoja su saglasni u pogledu nezamjenjive funkcije porodice u ovom periodu razvoja djeteta o kojem će biti kazano nešto više u nastavku.

Formativni period djeteta i sticanje korisnih navika

Prve godine života djece su formativne i najvažnije. Dječija lahkoća učenja i usvajanja gradiva i životnih lekcija je nešto što se treba posebno njegovati i iskoristiti za svako dobro u odgojnom procesu. Na ovo nas između ostalog upućuje i Allahov Poslanik, s.a.v.s., u svojim dragocjenim savjetima. U jednom od njih stoji:

وعن عبد الله بن مسعود قال : حافظوا على أبنائكم في الصلاة وعودوهم الخير ; فإن الخير عادة .

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao Ibn Mes'udu, r.a.: "Ustrajte u proučavanju djece namazu i navikavajte ih na dobre i korisne stvari, jer zaista Dobro (treba da) bude navika!" (Taberani)²

Vidimo da Allahov Poslanik, s.a.v.s., povezuje poučavanje djece

² رواه الطبراني في الكبير، وفيه أبو نعيم ضرار بن مرد، وهو ضعيف

namazu i svakom korisnom djelu i to u odgojnom cilju kako bi djeca imala korisne navike još od najranijeg doba. Također u Hadisu stoji da je cilj ovakvog postupka potpuno usvajanje korisnih navika i oplemenjivanje djeteta. Ovo je suština dobrog i kvalitetnog odgoja kojem treba težiti u svim stvarima a ne samo namazu.

Dakle, vidimo u ovome savjetu da je cilj ranog odgoja djece baziran na razvoju *ustrajnosti, motivacije, interakcije sa drugima, navikavanje na svaku korisnu stvar*. Ovo je mnogo šire od pukog razvoja kognitivnih vještina djeteta kako se to često zastupa. Ovim se udaraju temelji svakog kasnijeg učenja, interakcije sa drugima i socijalne uključenosti djeteta.

Kada ovaj hadis i postupak posmatramo u duhu drugog hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kome stoji da je rekao:

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

(مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ ، وَفَرَّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ) صححه الألباني في صحيح أبي داود

"Poučavajte svoju djecu namazu kada im bude sedam godina a kaznite ih za njega kada im bude deset (godina). I rastavite ih u posteljama!" (Hadis je sahih, bilježi ga Ebu Davud)

Kako razumjeti ovaj hadis, pogotovo u komparaciji sa savremenim pedagoškim pristupima odgoju djece? Naime, neki učenjaci su kazali da je ovaj hadis težak za shvatanje i primjenu, jer je – po njima, u suprotnosti sa drugim šerijatskim argumentima.

Tako imam Ševkani u djelu "Nejlul-evtar" kaže da su djeca šerijatski punoljetna tek kasnije (obično od 14 do 16 godine) te u periodu od desete godine nisu šerijatski obavezni – "mukellefi", tako da je njihovo fizičko kažnjavanje u tom slučaju nepravda i ezijet koji je bez ikakve sumnje zabranjen.

Ipak, ovaj se hadis može razumjeti na više načina. Prije svega on ukazuje

na važnost poučavanja djece i uspostavljanju korisnih navika. Hadis ne treba shvatiti doslovno i formalistički i on nema kategorički imperativ djelovanja, već ga treba prije svega shvatiti kao savjetodavno djelovanje te odgojne preporuke Allahovog Poslanika, s.a.v.s.!

Naime, ako bi se hadis bukvalno shvatio tada djecu ne bi trebalo uopće učiti namazu prije sedme godine, štaviše, neki bi mogli tvrditi da bi djecu čak bilo zabranjeno učiti namazu prije sedme godine! Naravno da ovo niko nikada nije tvrdio niti prihvatao. Ovdje se ukazuje na period dječijeg shvatanja i sazrijevanja u periodu od sedme do desete godine, te važnosti uspostavljanja navika u tom – formativnom periodu djeteta. Ovo je vrijeme kada djeca najviše usvajaju navike!

Kada matematički predstavimo navedene informacije spomenute u hadisu, to bi izgledalo ovako:

$$(365 \times 5) \times 3 = 5475.$$

Kako godina ima 365 dana a dnevnih namaza je pet i kada to pomnožimo sa tri godine, vidjet ćemo da će (ili bi trebala) djeca klanjati u tom periodu namaze više od 5000 puta! Ovo je i više nego dovoljno da se usvoji navika obavljanja namaza, pogotovo kada je dijete i prije toga povremeno klanjalo namaze sa svojim roditeljima, braćom i(li) sestrama, prijateljima, rodbinom i sl.

Također, značenje kažnjavanja koje se spominje u hadisu nije fizičko nasilje ili udaranje. Ovo može značiti ukor, verbalnu kaznu, određenu kaznu koja nije fizičke prirode, a sve u cilju odgoja i usvajanja odgojnog djelovanja.

Ako bi hadis posmatrali analitički, te ga analizirali u više dijelova – kako on i jeste iskazan, vidjeli bi da se može razumjeti da hadis govori i o tome da se intenzivno poučavanje djece namazu treba poduzeti (tek) kada je djetetu sedam godina (interesantno, baš u tom periodu djeca i kreću u školu u najvećem broju država!) ali se ovo po(d)učavanje ne završava sa desetom godinom (kako bi neko

mogao pogrešno zaključiti!) već traje sve do šerijatskog punoljetstva djeteta ili pak do njegove ili njene psiho-fizičke zrelosti.³ Isto tako, važno je naglasiti da i djeca, kao i odrasli, traže odgovore na pitanja koja će im pomoći da sama sebe bolje razumiju, te da razumiju svijet oko sebe.

Spominjanje kažnjavanja djeteta se može i treba posmatrati i kao samostalno pravilo da nije dozvoljeno – na bilo koji način, djecu kažnjavati prije njihove desete godine jer ona nisu još dovoljno svjesna kako bi mogla da shvate za što se uopće kažnjavaju! Na ovome je stavu većina islamskih učenjaka.

Također, hadisom se implicira da djeca od desete godine i nakon toga postaju sve više fizički zrela te je neophodno da se osamostale i ne spavaju sa drugima u istom krevetu niti pod istim pokrivačem a što je druga tema kojoj svakako treba posebno pristupiti pogotovo u savremenom dobu relativiziranja svih moralnih vrijednosti.

Individualni pristup odgoju

Dovodeći ovaj hadis u kontekst drugih predaja treba primijetiti da je i ovaj period (od sedme do desete godine) intenzivnog početka poučavanja djeteta namazu koji se spominje u tematiziranom hadisu, više individualan i da ovisi o samome djetetu, njegovim spoznajnim, psiho-fizičkim i drugim odlikama!

Tako se, naprimjer, prenosi i hadis u kome su Poslanika, s.a.v.s., upitali o tome pa je rekao: “Kada bude raspoznavalo šta je desna a šta lijeva strana, naređujte mu namaz!” (Ebu Davud)⁴

I u ovom hadisu se govori o savjetodavnom pristupu, jer je očito da i ovdje “sigatul-emr”, tj. zapovjedna forma ima značenje *odgojne preporuke*. Ovo treba biti posebno shvaćeno i primijenjeno u slučaju određenih psiho-fizičkih problema u razvoju djece i sl.

Također, kako postoji razlika između djece u pogledu fizičkog sazrijevanja, tako postoje i razlike u pogledu shvatanja i psiho-duhovnog sazrijevanja u shvatanju određenih aspekata namaza i drugih ibadeta. Nekima je lakše pamtit, naprimjer, *kunut* i druge dove, neka djeca će trebati posebnu pažnju u pogledu praktičnog pokazivanja obavljanja *sedžde* i *ruku'a* na ispravan način i sl.

I u ovome nam je uzor Allahov Poslanik, s.a.v.s. Dr. Kurdić o ovome piše: “Zna se da je Poslanik islama, s.a.v.s., lično poučavao djecu namazu i elementima u vezi s namazom, kao što se navode brojne predaje o tome kako je poučavao unuka Hasana, r.a., Kunut-dovi na vitr-namaz, Efleha kako da spusti lice na sedždu, Ebu Medžzura i još desetericu dječaka kako da uče ezan i ikamet, i dr.” (Kurdić, 2014:186)

Upravo je Allahov Poslanik, s.a.v.s., na najljepši i najlakši način namazu poučavao mladu djecu poput svoje vlastite djece i unuka, Enesa b. Malika, r.a., Zejd b. Harisa, r.a., i druge! **Dakle, ljubav i olakšavanje kao načini poučavanja su doprinijeli da se izgrade ovakve ličnosti koje su kasnije obilježile islamsku historiju!**

O ovom i ovakvom pristupu odgoju nam kazuje i Enes b. Malik, r.a., koji je kazao:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ : حَدَّثْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ، وَاللَّهِ مَا قَالَ لِي : أَقَا قَطُّ، وَلَا قَالَ لِي لَيْتِيءٌ : لِمَ فَعَلْتَ كَذَا؟ وَهَلَّا فَعَلْتَ كَذَا؟

“Služio sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., deset godina. Tako mi Allaha, nikada mi nije rekao: “Uf!”, niti mi je rekao za nešto: “Zašto si to uradio?” ili “Zašto nisi to uradio?”⁵

Veoma je važno napomenuti da je ovakav odgojni pristup djeci i mladima Allahov Poslanik, s.a.v.s., imao prije više od 1400 godina. Ovo se posebno treba vrednovati kada se ima u vidu kakve su sve negativne pristupe i raspoloženja prema djeci imale neke druge kulture i civilizacije u historiji a posebno u srednjovjekovnom razdoblju.⁶

Postupnost u odgojnom procesu

Tematiziranim hadisom se također uspostavlja princip postepenog odgajanja. Naime, vidimo da i ovaj hadis govori o postepenosti i etapama u pogledu odgoja i privikavanja djece namazu. Etape koje se mogu razaznati su sljedeće:

- Prva: period do sedme godine djeteta, u kojem dijete gleda svoje roditelje kako klanjaju, pridružuje im se u njihovim namazima, griješi i klanja na “svoj” način, ali je namaz već prisutan u njegovoj/njenoj svijesti. U ovom periodu – pogotovo od pete do sedme godine – preporučuje se povremeno vođenje djeteta na zajedničke namaza – pogotovo bajramske,

³ Štaviše, Kur'an nas upozorava da puno psiho-fizičko i duhovno sazrijevanje čovjeka biva tek u 40. godini života! Uzvišeni Allah kaže:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٥١﴾

“Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa, nosi ga i doji trideset mjeseci. *A kad dospije u muževno doba i kad dostigne četrdeset godina*, on rekne: “Gospodaru moj, dozvoli Mi da Ti budem zahvalan na blagodati koju si darovao meni i roditeljima mojim, i pomoz mi da činim dobra djela kojima ćeš zadovoljan biti, i učini dobrim potomke moje; ja se, zaista, kajem i odan sam Tebi.” (Ahkaf, 15)

⁴ Hadis bilježe i Ibn Huzejme, Bejhaki i Hakim koji kaže da je hadis sahih.

⁵ Hadis bilježi Muslim. Općepoznato je da je Enesa, r.a., dovela njegova majka i zamolila Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da ga poučava i da mu on bude na usluzi i ispomoći. Dakle, Enes, r.a., je od svoje 10. do svoje 20. godine bio odgajan od strane Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

⁶ “Tako se primjerice odnos prema djeci u Francuskoj u 17. stoljeću istodobno odvijao kroz ideju da su djeca bića za zabavu i da su bića koja uz mukotrpan trud treba osloboditi od grijeha i privedsti spasenju.” (Pintar, 2019:64)

džuma-namaze, teravah i sl., kako bi dijete osjetilo boravak u džamiji, susret sa muslimanskim džematom, drugom djecom... Poznato je da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u rukama držao svoje unuke – u ovom periodu, i klanjao tako sa njima! Štaviše, držao je i djecu od nekih ashaba u džamiji i prilikom objašnjavanja vjere i vjerskih propisa. Općepoznati su hadisi koji govore o tome da su se mala djeca – pogotovo Hasan i Husejn, r.a., penjala na leđa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dok je bio na sedždi! Štaviše, nije se podizao sa sedžde (u dobrovoljnim namazima) dok sami oni ne bi siđi sa njegovih leđa. Dakle, u ovom periodu djeca imaju ogromno pravo kod roditelja i odgajatelja a što se ogleda i u tome da im je dozvoljeno da se penju po roditeljima u toku njihovih namaza, da prolaze ispred njih, da ih vuku, čupaju i sl. Sve ovo ima između ostalog i cilj da djetetu omili namaz jer u ovom periodu on/a, namaz shvataju kao igru, nešto što je neobično i drugačije. Dakle, u ovom periodu kod djeteta se razvija ljubav spram namaza na najljepše moguće načine. Ovo je period kada djeca usvajaju postupke svojih roditelja na osnovu njihovog modela ponašanja jer je dijete najviše vremena sa roditeljima te najbolje uče na ovaj način. Roditelji i u ovom pogledu postaju njihovi uzori i modeli ponašanja što je osnova učenja u ovom periodu.⁷ Dodatna vrijednost ovog perioda jeste provođenje zajedničkog vremena djece i roditelja koje je nužno za koheziju te mentalno i svako drugo blagostanje članova porodice. Roditeljima se preporučuje da što više rade i postupaju po onome što žele svoju djecu da

⁷ O tome koliko je važan uzor za sve govori nam i činjenica da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vječni uzor za sve muslimane i muslimanke do Sudnjeg dana. Uzvišeni Allah je rekao: “Vi u Allahovom Poslaniku imate najbolji uzor...” (Al-Ahzab, 21)

pouče. Na ovaj način oni ustvari osiguravaju sebi nagradu “trajne sadake”, koja se spominje u hadisu kao nagrada za dobro odgojeno dijete.

- Druga: period od sedme godine, kada se je djetetov mozak već dovoljno razvio da shvata nešto od važnosti namaza, neke njegove koristi, zastupljenosti istog među muslimanima i sl. Te se djetetu u tom periodu još konkretnije i temeljitije objašnjava važnost namaza, sa posebnim akcentom praktkovanja istog u njihovim životima. U ovom periodu posebno dijete se vodi koliko je moguće više na zajedničke namaze u džamiji. Također, u ovom periodu je neophodno da dijete usvoji sve potrebne *sure* i *dove* te propise namaza kako bi ga moglo lakše usvojiti u svoju svakodnevnu praksu. Preporučuje se i poučavanje djece u grupama, učenje po uzoru na drugu djecu (da naprimjer stariji pokažu mlađima), da se djeca takmiče u određenim stvarima poput učenja Kur’ana, ispravnijeg obavljanja, testova sa određenim pitanjima i sl. Na ovaj način se dječija prirodna radoznalost iskoristi te dijete bolje usvaja stvari kada vidi i od svojih vršnjaka da isto to praktikuju i uče. Djetetovo iskustvo postaje bogatije, njegova potreba za igrom biva zadovoljena u krugu vršnjaka i odraslih koji ih razumiju i prihvataju... Uključivanje djece u zajedničke ibadetske aktivnosti u ovome periodu unaprjeđuju njihovo psiho-fizičko zdravlje, konstruktivan odnos spram sebe i svijeta oko sebe, socijalizaciju. I u ovom periodu se nastavlja njegovati ljubav djeteta prema Uzvišenom Allahu ali i Njegovim stvorenjima. Na ovaj način *ljubav* biva temelj dječijeg ponašanja i spoznaje svijeta i ljudi oko sebe ali i cjelokupnog odgoja.
- Treća: period od desete godine do punoljetstva i (kasnijeg) osamostaljivanja, jeste period kada dijete ulazi u novo poglavlje svoga života, ranu i kasnu adolescenciju te je

izuzetno bitno da u ovom periodu ima već formirane navike obavljanja namaza i drugih osnovnih islamskih dužnosti. Dijete koje se nalazi u ovome periodu ima formirane predstave o vanjskim autoritetima (pravila, zahtjevi, naredbe, zabrane) ali i još važnije o unutarnjim autoritetima (odnosom spram Allaha i Njegovih propisa, socijalizacije i sl.). Ono ima jasnu religijsku samoidentifikaciju. Od djeteta u ovim godinama, već se očekuje da samostalno izražava svoju samostalnost u mnogim stvarima, svoju duhovnost, spremnost na socijalizaciju i susret sa odgovornostima spram sebe i drugih. Poznato je da se ljudski mozak razvija tokom cijelog života, u zavisnosti od njegove interakcije sa okruženjem. Stoga je izuzetno korisno da je dijete u ovoj fazi već spremno za susrete sa brojnim izazovima koji ga očekuju. Ono je već usvojilo pojmove obaveze, naredbe, zabrane, interesa, ponavljanja, uvježbavanja, emocionalne sigurnosti, razmišljanja, apstrakcije, koncentracije... Raspoređenost namaza u različito vrijeme dana i noći uči dijete važnosti pravilnog iskorištavanja i kontrole vlastitog vremena. Sve se ovo bez ikakve sumnje uči kroz namaz i poučavanje namazu!

“Svakodnevni život postaje mjesto za odvijanje rituala i ponavljanja, ali i prilika za susret s neuobičajenim koje izvire iz svakodnevnice.” (Barbosa, 2013:5)

Ovaj formativni period djetetovog poučavanja namazu u trajanju od tri godine treba shvatiti savjetodavno te se ne traži od roditelja i odgajatelja da djecu tuku, prisiljavaju na namaz, i sl. Nego da treba da ulože sav trud i napor kako bi ih na najbolji i najljepši način poučili namazu tako da ga ona zavole i prihvate u potpunosti. Ovo znači da roditelji neće biti grješni ako nekada ne probude djecu na sabah-namaz – pogotovo kada je on isuviše rano za djecu, ili ukoliko se dogodi da djetetu prođe neki od namaza radi nekog razloga. Dužnost

roditelja jeste da nakon toga dijete napomene da klanja ili naklanja ono što mu je prošlo od namaza.

Dakle, odgajanje djeteta treba da bude prvo vlastitim primjerom, potom savjetima i riječima kako bi ostavilo loše stvari te izvršavalo obaveze i dužnosti. Ukoliko ovakav način ne uspije, onda se dijete ukori i zaprijeti mu se nekom sankcijom, ako ni to ne uspije, dijete se prekori i verbalno kazni a ako ništa od navedenog ne uspije, dozvoljeno je blago i simbolično udariti dijete kako bi se izbjegla kasnija veća šteta koja može proizaći od neodgojenog djeteta. Postoji opravdana bojazan da ukoliko dijete ne usvoji pozitivne navike, a među njima je bez ikakve sumnje namaz, do svog punoljetstva, da će tada dijete olahko prihvatiti namaz, lijeno će mu i neozbiljno pristupati, te ga neće u potpunosti prihvatiti kao u slučaju ranog usvajanja ovog osnova islama te će šteta biti velika i teško ili nikako popravljiva u kasnijim periodima dječijeg života.

Dr. Ali Abd al-Halim zaključuje: “Kuća koja svoju djecu navikava da Allahu obavljaju ibadete, u srca im usađuje ljubav prema izvršavanju dužnosti. Ko obavlja dužnosti prema Allahu, sposoban je izvršavati dužnosti i prema roditeljima, braći, rodbini, prijateljima i društvu u kojem živi, a ko je nesposoban za jedno, nesposoban je i za drugo. Ako kuća to ne čini, od svoje djece ne može očekivati bilo kakvu pomoć, a kamoli izvršavanje dužnosti prema kući, školi, džamiji, društvu ili na bilo kojem životnom poprištu.”

“Iako suvremena pedagogija zagovara neospornu važnost poticanja djetetove autonomije, važno je ipak naglasiti kako je odgoj autoritativnog tipa koji se ostvaruje restriktivnim i odgovornim ponašanjem odraslog uz mnogo topline i razumijevanja istraživački potvrđen kao optimalan pristup djetetu.” (prema Pintar, 2019:73)

Činjenje dove za djecu

Također, u duhu kur’ansko-sunnetskih preporuka u pogledu odgoja djece iznimno je važno da se za djecu konstantno uče hajr-dove Uzvišenom Allahu i to i prije nego se ono rodi te u svim kasnijim fazama njegovog/njenog života.

Uzvišeni Allah spominje dovu Ibrahima, a.s., za svoje potomstvo, gdje direktno moli od Allaha da oni budu od onih koji su ustrajni u namazu a što treba biti stalno nastojanje svih muslimana do Sudnjeg dana:

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي
رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ

“Gospodaru moj, daj da ja i neki potomci moji obavljamo molitvu; Gospodaru naš, Ti usliši molbu moju!” (Ibrahim, 40)

Fudajl b. Ijjad je kazao: “Dova je oružje vjernika.” Ona je direktno obraćanje Uzvišenom Stvoritelju bez ikakvih pregrada i prepreka. Zbog toga se roditelji i odgajatelji pozivaju da što više čine dove za svoju djecu/odgajanike jer se obraćaju Onome koji sve čuje i koji je Svemoćan!

Opterećenost egzistencijalnim pitanjima te suočavanje sa intenzivnim promjenama u savremenim

društvima nije i ne može biti opravdanje za zanemarivanje odgoja djece u duhu islama i islamskih vrijednosti.

Zaključak

Poučavanje djece namazu je jedna od najvećih i najvažnijih obaveza roditeljima i odgajateljima. Unutar korpusa vjerovjesničke, s.a.v.s., tradicije i u ovom pogledu nalazimo dragocjene savjete i upute te možemo naći osnovu za jasne vizije o razvoju djece i njihovim potrebama u različitim odgojnim periodima. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je i riječima i djelima pokazao kako i na koji način odgajati mlade, sa posebnim akcentom na formativni period djetinjstva u kojem djeca najviše usvajaju navike. Upravo u tom periodu, preporučuje se intenzivno podučavanje namazu i drugim islamskim ibadetima – koliko je to više moguće. Ovo poučavanje i odgajanje kreće prije svega sa vlastitim roditeljskim primjerom i uzorom i u ovom pogledu, i to u ranom djetinjstvu, posebno se intenzivira u periodu od sedme do desete godine, uz insistiranje na učenje i praktikovanje namaza i svega što je s njim povezano. Na ovaj način se djetetu ne pristupa samo na kapitalističko-materijalistički način gdje je cilj obrazovanja znanje i razvoj kompetencija koje su u funkciji razvoja ekonomije i tržišta. Naprotiv, ovakvim holističkim pristupom se razvija djetetov duhovni i psiho-fizički život u njegovoj cjelini, te se udaraju temelji za kvalitetan kasni odgoj i cjeloživotno učenje i obrazovanje. Sve ovo doprinosi izgradnji i vjerskog identiteta djeteta. Dijete nije samo dijete društva znanja nego dijete društva ljudi – Allahovih stvorenja koja će se Njemu vratiti.

Izabrana literatura

Ali, Abd Al-Halim Mahmud (2008), “Osnovi islamske pedagogije”, Zenica: Islamski pedagoški fakultet i Novi Pazar: El-Kelimeh
Alij, Said Isma’il (2005), “Usul al-tarbiji-jati al-islamijja”, Kairo: Dar al-Salam

Bakeri, Husro (2009), “Ponovni pogled na islamski odgoj”, Sarajevo: Ibn Sina
Barbosa, Maria Carmen Silveira (2013), “Vrijeme i ritam svakodnevnice u ranom odgoju”, objavljeno u “Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže

europskih časopisa”, Vol. 5, No. 10, 2013.
Halilović, Esmir (2019) “Socijalna učenja islama”, Zenica: autorsko izdanje
Halilović, Esmir (2019) “Poslanik, s.a.v.s., te savjetuje”, Zenica: Islamski pedagoški fakultet

Jurčević-Lozančić, Anka (2011), "Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta", objavljeno u "Pedagogijska istraživanja", vol. 8 No. 2, 2011.
Kurdić, Šefik (2014), "Pedagogija Muhammeda, a.s.", Zenica: Islamski pedagoški fakultet

Ljubetić, Maja (2011), "Filozofija roditeljstva – obiteljsko ili društveno pitanje?", objavljeno u "Pedagogijska istraživanja", vol. 8, No 2, 2011.
Pintar, Željka (2019), "Društvene transformacije i pedagoške interpretacije poželjnog odgoja", objavljeno u

"Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja", vol. 26, No.1, 2019.
Pokorny, Adem (2011), "Rani i predškolski odgoj i obrazovanje djece: novi smjer u EU politici suradnje", objavljeno u "Djeca u Europi: zajednička publikacije mreže europskih časopisa", vol.3, No. 6, 2011.

الموجز

تعليم الأطفال الصلاة وفق التوجيهات التربوية في الحديث النبوي

أسمير م. خليلوفيتش

الصلاة عمود الإسلام وركنه المتين، وهي إحدى المكونات الأساسية لهوية المسلم. ومن الصعب تصور المسلم الحق بدون هذه الصلة بالخالق سبحانه وتعالى، والتي تمثل شكلاً سامياً من التفكير والتأمل. ومن أكبر التحديات التي يواجهها الآباء والمربون، كيفية تعليم الأطفال الصلاة، والأهم من ذلك، كيف نجعل الأطفال يحبون الصلاة وواجبات الإسلام الأخرى؟ كيف الفوز بأجر الصدقة الجارية عن «ولد صالح يدعو له» الذي يكون محل فخر لوالديه في الدارين، في هذا العالم المتقلب والمجتمع المادي الاستهلاكي؟ يقدم البحث تحليلاً موجزاً للتوجيهات التي تركها لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بهذا الخصوص، ويعرض توضيحات لبعض الأمور الغامضة في شرح الأحاديث التي تتحدث عن العمر المناسب لتعليم الأطفال الصلاة. ويشمل التحليل الروايات التي تتحدث عن مسألة محددة مع محاولة التعرف على التوجيهات التربوية المعاصرة للمربين، وخاصة بهذا الخصوص في ضوء العظات والعبر المأخوذة من القرآن والسنة.

الكلمات الرئيسية: الحديث النبوي، الأبناء، الصلاة، التربية، الآباء.

Summary

HADITH AND PEDAGOGICAL GUIDELINES FOR TEACHING SALAH TO CHILDREN

Esmir M. Halilović

Salah is a pillar and the bases of Islam. Salah is one of the essential components of Islamic identity of the faithful. It is difficult to imagine a true Muslim without this link to the Almighty Creator. Salah is also supreme form of contemplation and meditation. How to teach children to preform salah is one of the greatest challenges for parents and teachers as well. Even more important question before them is how to make children to love salah and other Islamic duties. How, in this world of consumer and materialistic society, to attain the award of "eternal sadaqa" in the form of *well brought up child* that will be the pride of parents in this world and hereafter? This article briefly analyses some directions given by Allah's Messenger, s.w.s in this regard, it gives explanations of some unclear interpretations of the Hadith that relate about teaching children how to perform salah. Along with the analysis of the tradition related to the issue, the article also attempts to survey some contemporary pedagogical methods for teachers which are in agreement with the spirit of the Qur'an and Hadith.

Key words: Hadith, children, salah, upbringing, parents